

WERKSTUKJE

voor het vak C.M.L.

HET WERK VAN DE WELED. HEER JOHAN J. WERZ VOOR DE
OUDHEIDKUNDIGE KRING EN HET MUSEUM

" DE GHULDEN ROOS "

gevestigd in het Oude Raadhuis
Markt 1
Roosendaal

VOORWOORD

Hetgeen hier volgt behoeft niet, en mag ook niet de indruk krijgen van een scriptie over het museum "de Ghulden Roos", maar het beoogt slechts een korte uiteenzetting over dit museum en alles wat daarmee verband houdt.

Dit werkstukje werd vervaardigd in opdracht van de Eerw. broeder Donatianus, leraar C.M.L. aan de Bisschoppelijke Kweekschool "Saint Jean Baptiste de la Salle" te Oudenbosch.

Ik ben grote dank verschuldigd aan de WelEd.Heer Joh.J.Werz, de inmiddels overleden voorzitter-conservator van het museum, en de WelEd. Heer A.Jans, archivaris van de Gemeente Roosendaal en Nispen en tevens bestuurslid van de "Ghulden Roos".

Voor verdere stof heb ik geraadpleegd de verschillende jaarboeken van het museum en de Oudheidkundige Kring.

Ik hoop dat degene die dit werkstukje in handen krijgt het niet na zal laten een bezoek te brengen aan dit voor West-Brabant zo waardevolle museum, daar hier de folklore voor deze streek bewaard wordt. En die er ongetwijfeld wezen mag!

Oudenbosch
Roosendaal februari 1958

Ad.L.M. van Mechelen

Opgedragen aan JOHAN.J.WERZ.

IN MEMORIAM JOHAN J. WERZ.

Op 8 september 1957 overleed na een kortstondige ziekte de voorzitter van de Oudheidkundige Kring "de Ghulden Roos" de Heer J.J. Werz.

Hij was niet alleen haar voorzitter, haar conservator, haar mede-oprichter, nee, hij was haar initiatiefnemer en de persoon die alles op zijn schouders heeft genomen van de oprichting af.

Met grote voortvarendheid en met onmiskenbare smaak wist hij telkens weer opnieuw voorwerpen van kunsthistorische waarde voor het museum te verwerven en voor de Roosendaalse gemeenschap te bewaren. Hoe dikwijls deed hij zijn mede-bestuursleden verstandig staan met de woorden: "kom nu eens kijken wat we hebben bijgekregen".

Dat we moest dan altijd eerlijkheidshalve in de eerste persoon gesteld worden, want het was zijn speurzin en zijn activiteit, welke aan de verzameling van de Kring weer iets had kunnen toevoegen. Altijd bereid om wie dan ook en op alle uren van de dag de collecties in het museum te laten zien en daarbij volledige explicatie te geven, was een van zijn kostbare eigenschappen.

Zo kan ik me nog herinneren dat wij samen een hele zondag doorbrachten bij de collectie aardewerk. Toen het half vijf sloeg zei hij: "Ad, hoe laat is het nu, want het wordt tijd om te gaan eten". We hadden toen zes en een half uur aan een stuk doorgebracht bij het Rijnlands steengoed!

Toen wijlen de Z.E. Heren J. van den Broek en rector van Dorst in 1930 met de Heer Werz tot het opzichten van de Oudheidkundige Kring "DE GHULDEN ROOS" besloten, was het laatstgenoemde die vanaf het eerste begin de feitelijke leiding nam. De statuten werden hiervoor in 1932 getekend. Sinds 1933 kreeg de Kring door medewerking van de Gemeente Roosendaal de beschikking over een lokaliteit om daarin de verzamelingen onder te brengen. En wel daar, waar ze nu nog huist, in het Oude Raadhuis.

De Heer R.J.G.M. van Hasselt, de huidige voorzitter van de Kring, schrijft hierover in zijn memoriam het volgende:

".....Hier heb ik hem als sekretaris-penningmeester terzijde gestaan en leerde hem kennen als vriend en als voorzitter.conservator van onze Kring. Wekelijks hebben wij het wel en wee van het kleine, maar steeds groeiende museum besproken. Wat hebben wij tesamen al niet gewikt en gewogen, geïnventariseerd, gepoetst en schongemaakt, tentoonstellingen georganiseerd en dikwijls samen de centen geteld. Mijn houding was eerder van remmende aard, van voorzichtigheid, van een "durf je dat nu wel" en "grijp je niet te hoog" tegenover zijn voortvarend optimisme. Wat wij samen deden was slechts schijn, want hij deed het werk en nam de initiatieven....."

De Heer Werz bezat een grote en diepgewortelde genegenheid tot de kunst en het kunst-ambacht. Zijn belangstelling ging uit naar de architectuur en naar alle uitingen van de beeldende kunsten, zoals die zich hadden ontwikkeld vóór de periode van het expressinisme uit het begin van deze eeuw. Het was zijn eerlijke overtuiging, dat het métier, het volkomen beheersen van het vak de grondslag voor elke ware kunstenaar diende te vormen.

Dat hij zich naast vele vrienden ook wel eens tegenstanders maakte is iets, dat ik niet behoef te verzwijgen. Elk ondernemend mens stoot in z

zijn

zijn activiteit op anderen, die dat inmindere mate zijn. Ik mag hem geen ongelijk geven bij zijn ontkenning voor sommige kunstwerken uit de moderne wereld, waarbij vorm op abstracte wijze de inhoud tracht te onthullen.

Hij doorzag zeer duidelijk het vele onrijpe en groene dat de kunst wordt gepresenteerd en hij hield niet van de huidige tendens in de journalistiek waarbij men niet meer schijnt te mogen critiseren, maar waarbij alle en ieders uitingen, welke als kunstzinnig worden voorgesteld, al bij voorbaat met eerbied en ontzag bejegend moeten worden. Bij hem domineerde de kunst-geschiedenis., dat was het resultaat van zijn opleiding en dit stak hij als eerlijk mens niet onder stoelen of banken. Als oud-leraar was hij daarom ook niet te spreken over verschillende leraren, die hun leerlingen verplichten een bepaalde periode als het beste aan te nemen en deze was dan meestal de moderne richting.

De vele honderden die hem in hun jeugd, als directeur van de voormalige tekenschool of als docent aan de beide Roosendaalse Lycea verbonden, hebben ontmoet, mogen hem dankbaar blijven. Zijn lessen hadden de hem eigen vlotheid van woord en brachten een juist begrip bij van de historische ontwikkeling der beeldende kunsten op een wijze zoals weinigen dat kunnen. Met veel geduld zag hij de toch maar schamele resultaten van het tekenen en schilderen zijner leerlingen en met groot plezier bemerkte hij hoe zijn uiteenzettingen iets bijbrachten aan de algemene culturele vorming. Terecht was hij overtuigd, dat zijn lessen en vele lezingen de toehoorders verrijkten met de liefde tot het schone, iets dat in onze materialistische samenleving met het op direct nut afgestemd onderwijs verloren dreigt te gaan.

Dit verklaart ook zijn bemoeïngen met de schooljeugd, die hij op alle tijden graag in zijn museum ontving. Zo heb ik hem ook leren kennen. "Kom eens even kijken, Mecheltje, ik heb iets dat ge nog nooit gezien hebt." In zijn uitnodiging lag veel opgesloten en nu, bij het samenstellen ~~van~~ van dit werkstukje maak ik er nog een dankbaar gebruik van.

Graag ben ik steeds weer naar het museum gegaan. Waar hij ook op kwam, steeds weer volgden er raadgevingen voor de toekomst. Hij had zelf immers zijn hele leven voor de klas gestaan. Waar hij dacht iets te vinden trok hij heen. Verschillende keren heb ik hem mogen vergezellen. Nooit kwam hij met lege handen thuis.

Hij is te gauw heengegaan. Zijn afsterven kwam voor mij als een donderslag bij heldere hemel. Daags te voren was ik nog in het ziekenhuis te Tilburg geweest. Zondagmorgen 8 september 1957, heeft hij deze wereld verlaten.

Maar mijn dank tegenover hem, die ik tot mijn beste vrienden mocht rekenen wil ik hier voldoen. Daarom wil ik dit werkstukje opdragen aan de Wel.ed.Heer Johan Werz.

Het Museum de Ghulden Roos

Roosendaal is in het bezit van een zeer activie oudheidkundige kring.

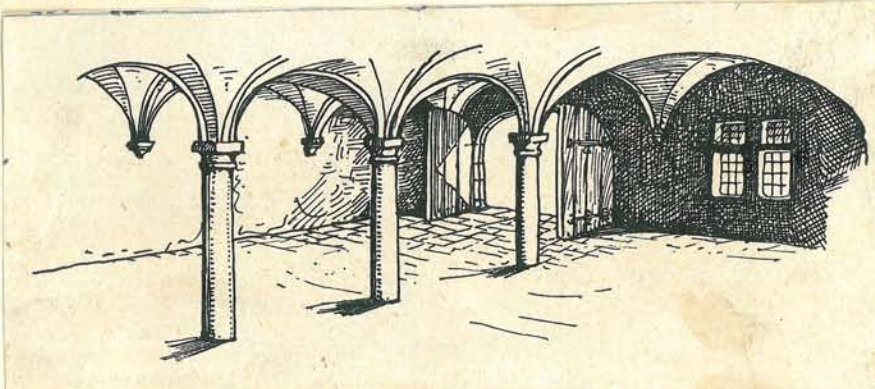
Het heden is natuurlijk zeer belangrijk en de toekomst is voor een groeiende gemeente als Roosendaal eigenlijk nóg belangrijker, want die toekomst zal het heden van ons nageslacht zijn. Op de huidige generatie rust dus de taak te zorgen, dat onze kinderen straks de gelegenheid zullen hebben, hun dagelijks brood te verdienen, in goede huizen te wonen en ontspanning te vinden na gedane arbeid.

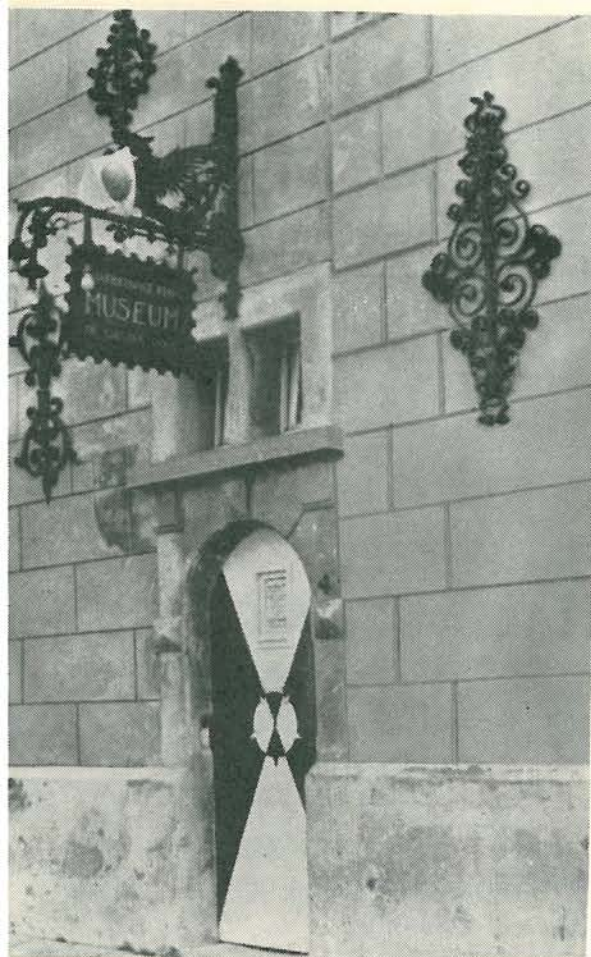
Toch mag dit alles, hoe belangrijk ook de herinnering aan het verleden niet doen vervagen. Wij denken daarbij vooral aan het verleden van Roosendaal en haar omgeving, dat interessant genoeg is om er even bij stil te staan. Wij geven toe, dat in een snel groeiend industrieel centrum als Roosendaal, velen daarvoor de tijd moeilijk zullen kunnen vinden, maar het is goed, dat men ook hier een rustpunt heeft, waar de tijd schijnt stil te staan, en men zich kan bezinnen op verleden en traditie.

De Oudheidkundige kring heeft in dit opzicht goed werk gedaan. Terzijde van het oude raadhuis (zie hiernaast) vindt men een ouderwetse deur, en

daarboven hangt een smeedijzeren uithangbord met het woord "Museum". (zie volgende bladzijde) In enkele zalen zijn hier op initiatief van de kring vele voorwerpen van historische dan wel kunstzinnige betekenis bijeengebracht, waardoor de bezoeker een beeld krijgt van het Roosendaal in vroeger eeuwen.

Zo vindt men in de overwelfde zaal een verzameling Brabantse mutsen, zoals die in Roosendaal en omgeving werden gedragen. Verder ziet men hier oude tinnen gebruiksvoorwerpen, koekplanken, haardplaten, waardoor men zich een indruk kan vormen van het huiselijke Brabantse leven van vroeger eeuwen.

ingang van het Museum
"Ghulden Roos".

Het zou te ver voeren alle schilderwerken die hier zijn, te bespreken. Enkelom ervan wil ik op de volgende bladzijden wel even nader naar voren halen.

Men moet wel bedenken, dat deze werken niet allemaal van de Oudheidkundige kring zijn, maar grotendeels eigendom van de Gemeente Roosendaal en Nispen en in bruikleen afgestaan aan dit Museum van de Kring.

Mooie Madonnabeelden en devotieprentjes geven een beeld van het godsdienstig leven van de Brabanders uit die jaren. Het hieronder afgebeelde Madonnabeeld is er een uit de collectie. Het is een der fraaiste bezittingen uit het museum. Het is een in eikenhout uitgestoken en naar ik me heb laten verzekeren, laat-Gothisch Madonnabeeldje., dat in houding en vorm van het kindje de overgang naar de Renaissance verraadt.

De plooien van het ruimhangend gewaad en de vorm van het gezicht van Maria zijn echter nog zuiver Gothisch en doen ons denken aan de tijd, toen de verering van Maria zo algemeen was, dat boven de poorten der steden en op de hoeken der straten als vanzelfsprekend de Madonna werd aangebracht. Geen wonder, dat er in de streek van Antwerpen en Breda (Beide steden hebben de O.L.Vrouwe-kerk) zoveel houtsnijders en beeldhouwers zich bezig hielden met het vervaardigen van dergelijke beeldjes.

Maar het museum biedt nog meer. Wie belangstelling heeft voor oude meesters, voor schilderijen van beroemde vertegenwoordigers der Gouden Eeuw, kan in ons Roosendaals museum te gast zijn.

Landschap met vee

Dit doek is van Jacob Salomonsz. RUIJSDAEL.

Op de voorgrond een weg met een regenput, 5 koeien en veel schape
pen/ Links 2 liggende figuren en
rechts een groep hoge bomen.
gedateerd 1665

Ruijsdael werd te Haarlem geboren.
plm.1630 en overleed er in 1681.

Schilderijen van hem bevinden zich
in musea te Amsterdam Rotterdam
Denemarken en München.

Landschap met toren

Dit schilderstuk is van Jan STEEN.

Jan Steen werd geboren te Leiden in 1626 en is er in 1679 gestorven. Hij was een zeer beweeglijk persoon met een opgeruimd karakter. Hij is m.i. de grootste schilder van het Nederlandse volksleven. Hij is realist met een geweldige fantasie. Wat hij afbeeldt ontleent hij meestal aan zijn eigen omgeving. De mensen interesseren hem, hun kleine kwasties, hun werk en al hun lief en leed. Schilderijen van hem zijn overal ter wereld te vinden.

Dit stuk stelt dus een landschap voor met een toren. Rechts kunnen we een kar onderscheiden, door twee paarden getrokken. Twee mannen laden een bierton op de kar. In het midden zien we een ruiter/ Links op een zandheuvel twee mannen, een vrouw en 2 kinderen. Op de achtergrond zien we de toren en rechts boerenhuizen en bomen. Links hebben we even als bij Ruijsdael een gezicht op een rivier landschap.

De collectie OST

Een aparte zaal heeft deze collectie gekregen. Een verzameling aquarellen, olieverfstukken en tekeningen van de Vlaamse schilder Alfred Ost, geboren te Antwerpen op 14 februari 1884 en aldaar overleden 9 oktober 1945.

Hij was een echte vlamming, die met hart en ziel aan het land en volk hing; geboren uit een ~~schipper~~ schipperfamilie, had hij vanaf zijn jeugd een grote liefde voor het water en de lucht. Hij studeerde oorspronkelijk aan de Antwerpse Academie, maakte veel werk van dieren, speciaal paarden. Hij was een ongelooflijk vlot tekenaar, bekend met de anatomie van mens en paard, had een goede kijk op het typische van het hem omringende leven liet geen ~~gelegenheid~~ gelegenheid voorbijgaan om zijn volk in vreugd en droefheid af te beelden. Nooit heeft hij voor geld

willen werken, alhoewel hij het best had kunnen gebruiken. Hij schonk een collectie van zijn werken aan het Museum van Montepulciano in Italië en aan de steden Den Bosch en Roosendaal.

Tijdens de oorlog '14-'18 was hij onder de vluchtelingen in Nederland en maakte zich voor zijn mede lotgenoten zeer verdienstelijk. Vele van zijn tekeningen geven ons teferelen uit die dagen, vluchtende angstige mensen op wagens en karren.

Het honderdtal werkstukken dat ons Museum bevat geeft ons boeren aan de arbeid, paarden, kerkinterieurs, processies, havengezichten en landschappen. Zijn veelzijdig talent en de bijzonder vlotte manier van tekenen spreken overduidelijk uit deze werken.

In museum „De Ghulden Roos” „Uit het rijk der natuur” unieke en zeldzame tentoonstelling

Schoonheid in duizenden minutieuze tekeningen

Het is een waarlijk unieke en zeldzame tentoonstelling die de oudheid-kundige kring „De Ghulden Roos” in de raadzaal inrichtte onder de titel „Uit het rijk der natuur”. Er liggen tientallen boeken, die stuk voor stuk vrijwel pagina na pagina, het bestuderen meer dan waard zijn, vooral om de uitzonderlijke tekeningen, minutieus met de hand gekleurd, die hier de wonderen der natuur onthullen (al is er vaak veel fantasie bij te pas gekomen) zoals de mens eeuwen geleden de natuur zag. De voorzitter van „De Ghulden Roos” zei in zijn exposé bij de opening zondagmiddag in de zo intieme schilderijenzaal van het museum, dat hier slechts een greep was gedaan uit het vele, maar dat men een dergelijke verzameling misschien nooit meer bijeen zal zien.

Drs. R. van Hasselt gaf in zijn exposé enkele punten waaruit bleek dat de tentoonstelling een historische draad heeft. Men zou moeten teruggaan naar de oude Grieken, naar Hypocrates, waar plantkunde en medicijnen nauw verweven zijn, da noverstappen naar de Romein Galenus (van wie een herdruk te zien is uit de 16e eeuw) om zo terecht te komen in de middeleeuwen, die schools aannamen wat vroeger gezegd was, zonder zelf te onderzoeken. Dat verandert in de renaissance en vanaf dat moment komen de boeken, die later, in de tijd der verzamelingen in „naturaliën kabinetten”, uitzonderlijk verzorgd werden.

Wat er uit deze eeuwen afkomstig is, besprak Drs van Hasselt meer uitvoerig en later bij de rondleiding wees hij op nog meer bijzonderheden in de tentoongestelde boeken.

Daarbij kwamen twee Westbrabanders naar voren: Jan Ingenhousz uit Breda, de lijfarts van keizerin Maria Theresia en de vrijwel onbekende Em. Sweertius (Sweere) uit Zevenbergen.

Voor de bezichtiging zei wethouder Simons, die de officiële opening verrichtte, dat het gemeentebestuur zich wel bewust is van de waarde van „De Ghulden Roos” voor de stad. Hij sprak de hoop uit dat zeer velen zullen komen om deze schoonheid te zien. Velen zullen er door gegrepen worden.

Grote schoonheid

Wie rustig deze tentoonstelling bekijkt - door tuinman Hagenaars van de dienst der plantsoenen uiterst stemmig in fraai versierd met daarbij geprepareerde dieren en enkele grote schelpen - komt onder de indruk van de liefde en toewijding waarmee de onderzoekers in vroeger eeuwen hun werk te boek stelden. Opvallend is dat wat „vlak bij huis was” tot in details werd getekend en gekleurd, maar dat wat in toen nog onbekende werelddelen gevonden werd, vaak met veel fantasie werd omgeven.

De oudste illustratie, uit Schedel's Weltchronik van 1486, laat b.v. een giraffe met hoorns zien, een eenhoorn en een soort aapmens. Merkwaardig is ook de anatomische tekening van de mens door Leonardo da Vinci en de olifant van Rembrandt.

Het minutieuze ziet men uit de werken van Antonie van Leeuwenhoek,

bewijst een werk met ragfijne illustraties. Een groot deel der boeken komt uit de Provinciale Bibliotheek waaruit zij ter beschikking werd gesteld door mej. Ingenhousz, afstammeling van de Bredase dokter, wiens portret er hangt.

Men kan deze zeldzame tentoonstelling nog zien (voor één kwartje!) vandaag en morgen van 10-12 en van 2-5 uur. Daarna gaan de werken meteen terug naar hun plaats van herkomst; ze mogen geen dag langer blijven liggen, want hun waarde is op geen duizenden guldens te schatten. Niet alleen de natuurliefhebber of de bibliofiel, maar ieder die iets voelt voor de schoonheid der natuur, zal er uren kunnen zoek brengen.

de uitvinder van de microscoop en in de tekeningen van Swammerdam, doch het meest spreekt wel tot de bezoeker de manier waarop vele boeken met de hand werden gekleurd. Het lijkt soms of de vlinders in een der werken niet gekleurd zijn, maar of men de vleugels er zelf opgeplakt heeft. Hetzelfde vindt men in de vogelboeken van Sepp-Nozemann en in de Flora Batava, waarvan de eerste 10 delen te zien zijn; hoe uitzonderlijk dit werk van Sepp is moge blijken uit het feit, dat het 32e deel in 1935 verscheen, het eerste in 1800!

Maar een der boeken die het meest van natuurliefde getuigt is dat over de zeedieren „de hoorntjes en schulpen” van Ambon, met honderden afbeeldingen, getekend door de halfblinde Georg Rumphius, die amper zag wat hij op papier zette.

Voor de liefhebber van planten zijn er vele kruidhoeken met o.a. een „Cruytboek” van Dodoneus uit 1540, met primitief aandoende maar voortreffelijke houtsneden.

En dat men toen al fossielen kende